

Εφεραν την Ευρώπη στη Θεσσαλονίκη

Ο ρόλος των προξένων στον μετασχηματισμό της πόλης

4' 12" χρόνος ανάγνωσης ▶ Ακούστε το άρθρο

Ορισμένα μέλη του δεκαεξαμελούς προξενικού σώματος Θεσσαλονίκης το καλοκαίρι του 1908. Καθισμένοι από αριστερά: Χ. Λαμπ (Αγγλία), Μπ. Πάρα (Αυστροουγγαρία), Σ. Μιλάτσο (Ιταλία) και Κλ. Φρ. Σέον (Γαλλία).

” Αχιλλέας Παπαρσένος

05.02.2025 • 23:46

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΕΓΑΣ
Οι πρόξενοι στα 25 προξενεία στη Θεσσαλονίκη, 1685-1912
εκδ. Καπόν, 2024, σελ. 336

Ο **Γιάννης Μέγας**, πολιτικός μηχανικός του ΑΠΘ, εργάστηκε για 40 χρόνια στο εξωτερικό, όπου άρχισε να συλλέγει έντυπο υλικό για τη γενέτειρά του **Θεσσαλονίκη** στην περίοδο 1800-1950. Τη συλλογή αυτή με περίπου 90.000 τεκμήρια δώρισε το 2017 στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του **ΑΠΘ**. Στα δεκατρία **βιβλία** που έχει συγγράψει για την ιστορία και τοπογραφία της Θεσσαλονίκης προστίθεται τώρα ένα φιλόδοξο εγχείρημα για την προξενική παρουσία στη Θεσσαλονίκη, από το 1685, όταν ιδρύθηκε το πρώτο προξενείο από τη Γαλλία, μέχρι την απελευθέρωση της πόλης το 1912.

Από τα τέλη του 17ου αιώνα οι Μεγάλες Δυνάμεις με πρώτη τη Γαλλία άρχισαν να ιδρύουν προξενεία, γεγονός που ενίσχυσε τη θέση της Θεσσαλονίκης ως οικονομικού κέντρου της ευρύτερης περιοχής.

Σε μια καλαίσθητη έκδοση με πλούσια βιβλιογραφία και δεκάδες φωτογραφίες, ο συγγραφέας ανατρέπει στα αρχεία των **υπουργείων Εξωτερικών** και στα **κρατικά αρχεία** των 25 κρατών και κρατιδίων που λειτούργησαν προξενεία στη Θεσσαλονίκη στα 227 χρόνια της μελέτης, καταρτίζοντας έναν κατάλογο των περίπου 300 προξένων και υποπροξένων που υπηρέτησαν στη Θεσσαλονίκη, με βιογραφικά στοιχεία για τη δράση τους στην πόλη και στα άλλα πόστα στα οποία μετακινήθηκαν στη διάρκεια της προξενικής/διπλωματικής καριέρας τους. Αν συνυπολογισθούν οι καγκελάριοι, γραμματείς και δραγουμάνοι, που συνεπικουρούσαν το έργο τους, τότε τοποθετήθηκαν στα προξενεία της Θεσσαλονίκης πάνω από 1.000 άτομα. Η θητεία των προξένων διαρκούσε κατά μέσον όρο πέντε έτη. Πολλοί όμως παρέμειναν για μικρότερο χρονικό διάστημα, ακόμη και για λίγους μήνες, εξαιτίας λιμών, φυσιολογικών θανάτων, δολοφονιών, ακόμη και απολύσεων λόγω ανικανότητας ή διαφθοράς. Όπως έγραψε η σύζυγος ενός Βρετανού προξένου, το προξενικό σώμα ήταν «σαν ένα καλάθι με φρούτα από το περιβόλι. Λίγα ήταν ωραία δείγματα, άλλα ήταν μέτρια ή άγευστα».

Ανάπτυξη

Το βιβλίο προσφέρει ένα καλειδοσκόπιο του μετασχηματισμού της πόλης. Στον 17ο αιώνα η Θεσσαλονίκη ήταν περιορισμένη εντός των τειχών της, με τους Εβραίους να αποτελούν τον μισό πληθυσμό της. Τον 18ο αιώνα η οικονομία της ανέκαμψε, αφού από το λιμάνι της διακινούνταν το 25% του εξωτερικού εμπορίου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα οι μεταρρυθμίσεις που εισήγαγαν τα δύο νομοθετήματα 1839 και 1856, γνωστά ως Τανζιμάτ, συνέβαλαν όχι μόνο στη σχετική προστασία των εθνικών μειονοτήτων, αλλά και στην οικονομική ενδυνάμωσή τους, με τον πληθυσμό της να αυξάνεται από 50.000 το 1865 σε 90.000 το 1880 και σε 120.000 το 1895. Πολλές φονικές πυρκαγιές κατέστρεψαν τμήματα της πόλης, περιλαμβανομένων και προξενικών κτιρίων.

Μπτρόπολη των Βαλκανίων

Η Θεσσαλονίκη έως την απελευθέρωσή της το 1912 υπήρξε η σπουδαιότερη πόλη των Βαλκανίων και μία από τις δύο-τρεις σημαντικότερες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με το λιμάνι της να κατατάσσεται τρίτο στο Λεβάντε, μετά την **Κωνσταντινούπολη** και τη **Σμύρνη**. Η σημασία της οφειλόταν στη γεωπολιτική θέση και την οικονομική ισχύ της, αφού ήλεγχε σχεδόν εξ ολοκλήρου το εξαγωγικό και εισαγωγικό εμπόριο των Βαλκανίων. Από τα τέλη του 17ου αιώνα οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής αναγνώρισαν τη σημασία της και ίδρυσαν προξενεία, τα οποία προς το τέλος του 19ου αιώνα έφτασαν τα 25, ένας εντυπωσιακός αριθμός, λίγο μικρότερος από τον αριθμό των πρεσβειών στην Κωνσταντινούπολη. Μετά το γαλλικό (1685), ακολούθησαν τα προξενεία της Μεγάλης Βρετανίας (1718), της Ολλανδίας (1725) και της Βενετίας (1729). Οι πρόξενοι αξιοποιούσαν το καθεστώς των «διομολογήσεων», ιδίως μετά την αναθέωρωσή του το 1740, που παρείχε εξαιρετικά προνόμια στους υπηκόους ενός κράτους που διέμεναν στα εδάφη ενός άλλου κράτους, καθώς και διπλωματική προστασία τους. Ο κύριος ρόλος των ξένων προξένων έως τις αρχές του 19ου αιώνα ήταν η προώθηση του εμπορίου των κρατών τους. Στη συνέχεια ο διπλωματικός ρόλος τους αναβαθμίσθηκε, όταν οι πολιτικές ανακατατάξεις στην Ευρώπη αύξησαν την επιρροή τους στην παραπαίουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι πρόξενοι και οι οικογένειές τους επηρέασαν θετικά την κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της πόλης, καθώς από τα τέλη του 19ου αιώνα οι επιρροές του ευρωπαϊκού πολιτισμού γίνονταν όλο και πιο εμφανείς στη ζωή της πόλης. Μερικοί πάντως εκμεταλλεύθηκαν τη θέση τους για να προωθήσουν τα προσωπικά τους οικονομικά συμφέροντα, καταφεύγοντας και στην αρκαδιοκαπηλία. Οι εκθέσεις τους αποτελούν πολύτιμη πηγή πληροφοριών για την πόλη και την πληθυσμιακή σύνθεσή της.

Η απελευθέρωση

Αξίζει να σημειωθεί ο ρόλος των προξένων στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης το 1912, όταν για να εξασφαλισθεί η ειρηνική μετάβαση από την οθωμανική στην ελληνική κυριαρχία ανέλαβαν την πρωτοβουλία να πείσουν τον αρχιστράτηγο **Χασάν Ταχσίν Πασά** να παραδώσει την πόλη στον ελληνικό στρατό για να αποφευχθεί «αφρενίστη αιματοχυσία». Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η εχθρική αντιμετώπιση που γνώρισε η σύσταση του πρώτου ελληνικού προξενείου το 1835 από τους προξένους της Γαλλίας και της Βρετανίας και οι δολοπλοκίες τους εναντίον του προξένου **Θεόδωρου Βαλλιάνου**, με κίνητρο τα εμπορικά συμφέροντα, καθώς ο Έλληνας πρόξενος θα διεκδικούσε τις διομολογήσεις που θα ίσχυαν για τους Έλληνες υπηκόους, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η εμπορική δύναμη των Ελλήνων. Τέλος, αξιομνημόνευτος είναι ο κρίσιμος ρόλος που έπαιξε το ελληνικό προξενείο στον **Μακεδονικό Αγώνα** με την τοποθέτηση του **Λάμπρου Κορομπλά** ως γενικού προξένου το 1904.

Ο κ. Αχιλλέας Παπαρσένος υπηρέτησε σε ελληνικές πρεσβείες ως σύμβουλος Τύπου και Επικοινωνίας.